

mevzu

sosyal bilimler dergisi | journal of social sciences

e-ISSN 2667-8772

mevzu, Mart/March 2025, s. 13: 667-691

Mustafa Kutlu'nun *Sır* Adlı Öyküsünde Kahramanın Yolculuğu
The Hero's Journey in Mustafa Kutlu's *Secret* Story

Mehmet Şahin YAVUZER

Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı ABD,

Dr., Van Yüzüncü Yıl University,

Faculty of Divinity, Department of Turkish Islamic Literature

yavuzsahin853@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4981-000X

DOI: 10.56720/mevzu.1597702

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 6 Aralık / December 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 16 Şubat / February 2025

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Mart / March 2025

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Mart / March

Atıf / Citation: Yavuzer, Mehmet Şahin. "Mustafa Kutlu'nun *Sır* Adlı Öyküsünde Kahramanın Yolculuğu". *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (Mart 2025): 667-691.

<https://doi.org/10.56720/mevzu.1597702>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/mevzu> | <mailto:mevzusbd@gmail.com>

Copyright © CC BY-NC 4.0

Öz

Son dönem Türk öykücülüğünün öne çıkan isimlerinden olan Mustafa Kutlu ve öyküleri okur ve eleştirmenler tarafından ilgiyle karşılanıp çeşitli çalışmalara konu edilmektedir. Kent ve kasaba insanının ruh hâlini, hayat yolculuğunu, halkın manevi dünyasını, kişilerin masalsi aşklarını öykülerinde ele alan yazarın birçok eserinde mistisizmin izlerine de rastlanır. Bu öykülerden biri olan *Sır*, Anadolu'nun manevi değerlerini, samimi ve erdemli insanlarını, tasavvufun Anadolu'ya has özgün tarafını; toplumun ve bireyin zayıf yönlerini, kalabalık kent hayatını, bazı çıkarlar için dinin politikaya ve kişisel menfaatlere alet edilmesini anlatır. Eserdeki kahramanın (başkişinin), sıra dışı yolculuğu Joseph Campbell'ın monomit kuramıyla paralellik taşımaktadır. Campbell'ın kuramındaki yola çıkış, erginlenme ve dönüş eylemleri karakteristik yönleriyle kahramanın hayatında görülür. Onun sürprizlerle dolu yolculuğu Anadolu insanının samimi değerleriyle harmanlanarak okura sunulur. Doğaüstü güçlerin yardımıyla planlanan yolculuk, erginlenme döneminde kahramanın önüne birçok engel çıkarır. Dinî liderliğin verdiği sorumluluk, farklı gruplardaki insanların beklentileri ve bozulanı onarma çabası, onun erginlenme dönemindeki sınavlar yolunu oluşturur. Kahramanın rüyalarında aldığı mesajlar ve kendini izlemesi neticesinde öze dönüşü gerçekleştirir. Öykünün dönüş kısmı doğaya ve tefekküredir. Sırra ermenin mekânı doğa, yöntemi ise inzivadır. Çalışma, Anadolu'nun semavi ve kültürel kodları, Campbell'ın monomit kuramıyla incelenerek eleştirmenlere farklı bir okuma sunar.

Anahtar Kelimeler: Monomit, yolculuk, *Sır*, erginlenme, dönüş

Abstract

One of the well-known figures in contemporary Turkish short story literature is Mustafa Kutlu, whose works have been the focus of numerous studies as well as positive reviews from readers and critics. The author incorporates Sufi mysticism into many of his works, which deal with the mood of the city and town people, the journey of life, the spiritual world of the people, and the fairytale loves of the people in diverse stories. One of them, *The Secret*, talks about Anatolian spiritual values, sincere and moral people, the Anatolian branch of Sufism, the shortcomings of society and the individual, crowded urban life, and the use of religion for political and private gain. Joseph Campbell's

theory of the monomyth has parallels with the protagonist's amazing trip in the book. Campbell's theory's activities of departure, maturation, and return are seen in Hero's life in a typical way. The reader is provided with his unexpected adventure infused with the Anatolian people's faith. When the Hero is coming of age, the trip – which was organized with the aid of supernatural forces – puts him up against numerous challenges. Throughout his adolescence, he faced challenges related to religious leadership, expectations from various social groups, and trying to mend what was damaged. Overcoming these difficulties with the help of mystical powers, the Hero realizes the return to self. The return part of the story is to nature. The place of attaining the secret is nature and the method is seclusion. Analyzing Kutlu's story *The Secret* with Campbell's monomyth theory, a contemporary method of evaluation, will offer a different reading to the reader.

Keywords: Monomyth, journey, *The Secret*, maturation, return

Giriş

İlk çağlardan günümüze kadar gelen insan davranışlarını anlamlandırma çabaları, birçok psikanalist tarafından kapsamlı bir şekilde ele alındığı görülür. Her insanın bir hayat yolculuğunda olması, bu yolculuğun mücadelelerle geçmesi onu bir olay kahramanı konumuna getirir. Bazı kahramanların yaşamları mitlerde, masallarda, söylencelerde, destanlarda, tiyatro, hikâye ve romanlarda yazılıp çizildiğinden bu kurgular düşünür ve psikanalistler için bir kaynak olarak ele alınır. Düşünür ve psikanalistlerin kendi fikirlerini somutlaştırmada edebî metinleri kullanmaları zorunlu bir tercih gibidir. Kişi davranışlarını bütün yönleriyle edebî metinler ele alır. Aristoteles, felsefesini temellendirirken şiiri kullanır. Thomas More, kendi ideal devlet fikrini *Ütopya* adlı bir romana dönüştürür. Yusuf Has Hacıp de ideal devlet yaklaşımını *Kutadgu Bilig* adlı eserinde, şiir sanatını kullanarak yansıtır. Sigmund Freud, fallik dönemdeki erkek çocuğun davranışlarını daha somut bir şekilde açıklamada Sophokles'in *Kral Oidipus* eserini kullanır. Bu dönemde ortaya attığı oğulun babaya duyduğu rekabet teorisine "Oidipus Kompleksi" adını verir. Bu teorisini okura somutlaştırmak için Freud, Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler* adlı yapıtından hareketle *Dostoyevski ve Baba Katilliği* adlı makalesini yayımlar. Carl Gustav Jung'un ar-

ketipsel eleştiri kuramında en çok başvurduğu kaynaklar, mitler ve masallardır. Bu bağlamda kurgusal metinler, psikanalistlerin özgün fikirlerini yayması bakımından bir araç olarak kullanıldığı görülür.

Bir mit araştırmacısı olan Campbell, mitin anlamından yola çıkarak onları işlevselleştirir ve buradan insanın yaşam serüvenini anlamlandırma çabasına girer. O, yeryüzünde her çağda insana dair mitler türediğini ifade eder. Bu mitlerin, insanın eylem ve davranışlarından ortaya çıktığı gibi yoğun düşünmenin de bir ürünü olduğu tespitinde bulunur. Campbell'e göre din, felsefe, sanat, tarihe damga vuran buluşlar, hepsi mitler sayesinde oluşur (2013, s. 25).

Campbell, söylene, masal ve mitlerin insan davranışlarını anlamlandırma başvurulması gereken kaynaklar olduğunu belirtir. İnancın insan üzerindeki gücü, günümüzde hâlâ güncelliğini korumaktadır. Masal ve mitler, inancın bağımsız oluşmamıştır: "Eğlence amacıyla anlatılan masalarda, açıkçası bir oyun ruhuyla hafife alınan mitsel konular, dinsel bağlamlarda da işlenmektedirler; buralarda yalnızca yaşanmış doğrular gibi görünmeyip, kültürün bütününe canlı tanığı olduğu gerçeklerin açıklanması olarak da anlaşılmaktadır" (1995, s. 11). Mitler sadece kurgu şeklinde değerlendirilmeyip ait olduğu medeniyetin sosyal ve tarihsel yaşantısını da sunmaktadır. Ortaya çıktığı medeniyetin insan davranışları ile ilgili bilgi aktarılmasında değerli bir kaynak olduğunu söylemek gerekir. Campbell'e göre "Mitolojik inanç bir bütün simgeler örgütüdür, önemini dile getirmek olanaksızdır; esin enerjisi onun sayesinde canlandırılır ve bir odağa yöneltilir. Mesaj ise kalpten kalbe beyin yoluyla geçer..." (1990, s. 15).

Campbell, bilinçdışının mitolojiyi, masalları ve hatta rüyaları ortaya çıkardığını ifade eder. Bu fikir, Jung'un görüşleriyle de paraleldir. Bilinçdışı, insanlığın ortak mirasıdır. Davranışlarımızın dışı yansıması bilinçle olduğu kadar bilinçdışının etkisiyle de oluşur. Campbell, insanın bir düş sırasında ya da günlük hayatın herhangi bir kısmında akla her türlü yaratığı, korkuyu ya da ürküncü görüntüleri gönderebildiğini ifade eder. Mitolojiyi, masalları, rüyaları bilinçdışıyla özdeşleştirir. Jung, bilinçdışını arketipleri barındıran ortak bir miras olarak ifade eder. Campbell'in yaklaşımları da Jung'ununki ile birebir örtüşmektedir. Bu benzer görüş şöyle ifade edilir: "Çünkü insan krallığı, bilinç dediğimiz şu görece düzenli küçük barınağın zemini altında, akla hayale gelmeyen Alaaddin

mağaralarına iner.” (2013, s. 18). Mağaralar, insanoğlunun karanlık ancak varlığı bilinen davranış ve düşünceleridir.

İnsanın normal gibi görünen ancak sıra dışı bir yolculuğu olan hayatı iyi ve kötü birçok yaşantıyla geçer. Campbell, bu yolculuğu sistematik bir hâle getirerek mit, masal ve kurgu ürünlerinden bir yöntem ortaya koyar. “Kahramanın Yolculuğu” adını verdiği (2013, s. 5) bu sistematigi, üç ana başlık hâlinde kaleme alır. Bu başlıklar sırasıyla; yola çıkış, erginlenme ve dönüş şeklinde adlandırılmıştır. Bu üç ana başlığın altında birçok alt başlık yer almaktadır. Bunlarda birçok din, mitoloji ve masal içeriklerinden örnekler alınarak “monomit” kuramı temellendirilir. Her kahramanın olayı her ne kadar farklı olsa da geliştirdikleri davranışlar ve yaşadıkları birbirlerine benzerdir. Bütün bu davranışların kollektif bilinçdışının ürünü olduğudur. Çağdaş edebiyat eleştirmenleri roman, masal, hikâye, sinema, tiyatro gibi türlerde bu konuya dair malzeme tespit ederlerse eseri incelemeye değer görürler. Bu incelemeler kaleme alınan kurgusal ürüne değer katar ve Campbell’in teorisinin gündeme gelmesine katkıda bulunur. Araştırmacılar, Campbell’in bu teorisini özellikle sözlü edebiyat ürünlerinden masal, destan; yazılı edebiyat ürünlerinden roman ve hikâye türlerinde incelerler. Mustafa Kutlu’nun *Sır* adlı öyküsü içerik olarak bu teorisinin argümanlarını yoğun bir şekilde barındırdığından bu bağlamda incelenmeye değerdir.

Son dönem Türk öykücülüğünün öne çıkan isimlerinden biri olan Mustafa Kutlu, özellikle öykü alanında edebiyatımızda adından söz ettiren bir yazar olarak bilinir. İslam mistisizmini, Anadolu’nun kent ve kasaba hayatının geleneksel, dinî, modern yönlerini ustalıkla eserlerine yansıttığı görülür. “Hikmet ve ahenk” çizgisinde ilerleyen yazar, geleneğin modern dilini konuşma gayreti içerisinde (Tosun, 2018, s. 383). Yazar, bu dili konuşurken bazı öykülerinde okura gelenek-modernizm çatışmasını da yansıtır. Fatih Andı, onun bu çatışmayı bir amaç uğruna değil, ortadaki reel durumu dikkatlere sunma gayesiyle ele aldığını, “geleneksel hayat ve modernleşme” şeklinde ifade edilmesinin daha uygun olacağını belirtir (2012, s. 75). Andı’nın bu tespiti, Kutlu’nun hikâyelerinde yönetimin yüzünü Batı’ya dönmesinin topluma yansıdıkları şeklinde değerlendirilebilir. Anadolu insanının din ve geleneğe bağlı mütevazı yaşamı Kutlu’nun öykülerinin temel izleklerinden biridir. Bu konuda Şengül, yazarın öykülerinde ayrıca Anadolu insanının toplumsal, kültürel, ekonomik ve

siyasi yapısının da bulunduğunu belirtir (2017, s. 151). Türk- İslam geleneğinin Anadolu insanında bütünleşmiş hâli, Kutlu'nun öykülerinde yansıtılmaktadır.

Necip Tosun, Mustafa Kutlu için "Kutlu meselesi, tezi olan bir yazardır." (2021, s. 28) ifadesini kullanır. Mustafa Kutlu, Nurettin Topçu'nun Anadoluçuluk hareketini öykülerine yansıtmayı düstur edinir. Nurettin Topçu, *Yarınlık Türkiye* adlı eserinin "Anadolu'nun Çilesi" adlı bölümünde, ülkenin istismara müsait olan meselelerinden siyaset, ticaret ve sözde dindarlığın yine insanımızın yumuşak karnı olduğunu dile getirir, bu fikirleriyle Mustafa Kutlu'nun kurgusuna ilham olmuştur (2022, s. 282). Onun meselesi, birçok medeniyetle tanışmış ve İslam diniyle yoğrulmuş Anadolu insanının farklı hâllerini, ihmâl edilmiş yönlerini, küçük görülmüş inançlarını, masum aşklarını, modernizm çıkmazlarını, zengin geleneğini öykülerine aktarmaktır.

Öykülerinde mesaj verme amacı güden yazar, varolan durumu eleştirel bir bakışla okura sunmak ister. Köy insanını doğanın saf ve temiz yönüyle ilişkilendiren yazar, kent insanını bireyselleşmiş maddeci hayatla ilişkilendirir. Tonga, bu konuda yazarın bakış açısını şu şekilde açıklar: "Kentten taşraya bakan toplumcu-gerçekçi yazarların aksine öncelikle tüm safiyetiyle taşradan kente bakmıştır." (2005, s. 22). Köyle Anadolu insanın samimi, iyiliksever, misafirperver yönü vurgulanır. Kentin ele alındığı yerlerde bu durumun tersi bir yaklaşım görülür.

Kutlu'nun öykülerindeki ifade gücü, betimleme zenginliği, derin ve sade üslubu onu edebiyat çevrelerince dikkate değer kılar. "Ufkunun genişliği İslam temelli olup kâinata ahenk, ritim, ses, renk gibi pozitif duyguların eşliğinde bakan, 'bir mümin bakış açısı' ile öykülerini kaleme alan Kutlu, yazıya hikmet nazarıyla yaklaşır" (Lekesiz, 2000, s. 114). Lekesiz, Kutlu'nun sosyal-gerçekçi, muhafazakâr, kasaba öykücüsü gibi sıfatlarla anılacak bir hikâyeci olduğunu dile getirir (2000, s. 114). Okura yansıyan açık yönü ise geleneğe, dine, köke ve atalara bağlı bir hassasiyetle eserlerini kaleme aldığı söylenebilir.

1. Sır'ın Kurgusu ve Kahraman'ın Yolculuğu

Geriye ve ileriye dönüş teknikleriyle örülü olan öykü, sekiz bölümden oluşur. Bölümler, başlangıçta her ne kadar birbirinden bağımsız olarak görünse de bütün bölümler kahramanın etrafında şekillenir. "Sır" adlı birinci bölüm ile

“Cüz Gülü” adlı sekizinci bölümde olayların odağında sadece kahraman bulunurken diğer altı bölümde kahramanın müritlerinin ona olan bağlılıkları yansır. Kahramanın yolculuğu, birinci bölüm olan “Sır” ile başlar. Öykü, bir tarikat şeyhi olan Efendi’nin emrivaki şeklinde kendi yerini rençberlik yapan kahramana bırakmak istemesiyle devam eder. Efendisinin tarikat liderliği görevi tekليفini kabul etmek zorunda kalan kahramanın, dünya yolculuğu içinde kendi gündelik hayatı dışında farklı bir yolculuğa çıkmasıyla öykünün kurgusu daha gizemli hâle gelir. Burada şu ifade özellikle göze çarpar: “İmtihandır kabul edesin.” (Kutlu, 2022, s. 16). Mistik ve epik bir ifade manasında kullanılan “imtihan” hem dünyevi hem de metafizik sorumluluklarla örülüdür. Sırlarla dolu bu imtihanı geçmek için kahraman var gücüyle çaba gösterir. Öykünün genelinde bakıldığında gönül kapısını Allah’a samimiyetle açmış müritler övgü almışken dini kabul edip farzları yerine getiren ancak gerisini pek hesap etmeyen kişiler yerilmiştir. Tasavvuf motifleriyle örülü öykünün kurgusu, farklı meslek grupları ve yozlaşmış kişilerin yaşantılarının kahramana yaklaşımlarıyla doludur. Allah dostu olan kahraman, birçok kişiyle sohbet ederek onların sevgisini ve bazılarının da desteğini kazanır.

“Tarihin Çöp Sepeti” bölümünde, kahramana yani Efendi’ye bağlı olan bir gazetecinin patronunun direktifiyle o tarikatla ilgili bilgi toplaması talimatı verilir. Pragmatik ve profesyonel davranması gerektiğini söyleyen patron üzerinden, düzenin çarpıklığı ve yöneticilerin etik olmayan davranışları esere yansıtılır. “Politik Vizyon” adlı bölümde tekkenin siyasete alet edilmesi eleştirilir. Siyaset için dini propaganda aracı yapan insanlar, Anadolu halkının samimi inancını kullanma mecrası olarak tekkeyi seçerler. “Her Ne Var Âlemde”, adlı bölümde kahraman ile karşılaşan bir akademisyene yüklenen sorumluluk göze çarpar. Hayatını akademik ve ilmî çalışmalarla sürdüren bu akademisyene kahraman, “Önce kitaplarınızı suya atın sonra buraya gelin.” (Kutlu, 2022, s. 44) der. Sırرا ermek için tahsil edilen ilimden dahi vazgeçilmesi gerektiği mesajı verilir. Başlarda çok anlamsız bir teklif olarak değerlendirilirken sonunda akademisyenin içini kemiren bu teklif karşılığını bulur ve bütün çalışmalar denize atılır. “Aramakla Bulunmaz” bölümünde gagesiz ve alkolik olan bir gencin hayatı, kahraman ile tanıştıktan sonra eski başıboş yaşamını bir kenara bırakıp toplumun ve ailesinin beklentisine uygun, en önemlisi Efendi’nin öğretileriyle hayatını şekillendiren uyumlu bir bireye dönüşmesinin serencamı anlatılır.

“Mürit” bölümünde, köyden kente kahramanı görmek için gelen bir ihvan ehlinin üzerinden kentteki sosyal çürümüşlük, çevre kirliliği, çarpık yapılaşmaya yönelik eleştiriler yer alır. Kitabın son bölümü olan “Cüz Gülü”nde kahraman ise artık görevini tamamlamıştır. Mistik unsurlarla örülü bu bölümde kahraman sır olur. Müritleri onun sır olmasına birçok anlam yükler. Esere bakıldığında bu sır olma yolculuğunda, birçok gizemli mesaj okura yansıtılır. İnsanların ikiyüzlülüğü, politikacıların çıkar odaklı dine yaklaşımları, kalabalık ve yozlaşan şehirlerin halisane bir inancı olan insanı yordduğu mesajı aktarılır. Mehmet Kaplan, Kutlu'nun hikâyelerini değerlendirirken onları Türkiye’de son zamanlarda meydana gelen sosyal farklılaşmaların simgesi olarak tanımlar (2008, s. 359).

Öykünün genel kurgusunda gelenek ve modernizm çatışması bazı bölümlerde öne çıkarırken toplumun değerlerini kaybetmesine yönelik de derin eleştiriler görülür. Dinin içinin boşaltıldığı, bazı cemaatlerin konfor ve lükse bağlı yapılanmaları, kentte yaşamının insan tabiatını bozduğu, dedikodu ve iftiranın bazı dinî çevreleri esir aldığı öyküde eleştirilen taraflardır. Yazar, dinin bir meta hâline getirilmesi neticesinde din ve insan arasındaki açılan boşluğa dikkat çeker (Bulut, 2022, s. 1152). Ancak insanın gönül zenginliği ve Tanrı’ya samimi ulaşma yolculuğu da açık bir mesaj olarak esere yansır. Mustafa Kutlu’nun tasavvuf anlayışıyla paralel yapısı eserin genelinde izlenir.

1.1. Yola Çıkış

Mitsel anlatılar bir kahraman ve o kahramanın yolculuğu üzerine kurulur. Yolculukların da bir ya da birkaç hedefi bulunur. Bunlar da birini, bir topluluğu, bir yeri ya da dünyayı kurtarmak, kötülüğü yok etmek gibi hedeflerdir. Mitolojide bir yolculuğun gerçekleşebilmesi için kahraman ve bu kahramanın bir haritası vardır. Bu yol haritası, verilmek istenen mesaj için bir araç özelliği taşır. Kahramanın yolculuğunun amacı ise kutsaldır. Yolculuk mutlaka inişli çıkışlı olmalıdır. Kahramanın çağlar aşan bir etkisi olması için canavarı ya da kötülük saçan insanı yenmesi beklenir. Bu da tesadüf olmayıp kahramanın olağanüstü güçten çok kuvvetli, cesur, mücadeleci, dürüst, güvenilir olma gibi pozitif özelliklere sahip olması gerekmektedir. Jung, insanın ruh dünyasındaki karmaşık duyguların mitler yoluyla ifade edilebileceğini söyler. Ona göre mit-

ler bireyseldir. İnsanın doğduğu andan öldüğü ana değin yaşadıkları, kronolojik bir şekilde sıralanabilir ya da fiziksel ve ruhsal değişimler bilimle açıklanabilir. Psikanalist ya da mitolojistler tarafından insanın yaşam serüveni mitler aracılığıyla da sunulabilir. Mitler, bir kahramanın ruh hâlini günümüz insanına anlatmak için araç olarak kullanılabilir (2001, s. 23). Jung, *Anılar, Düşler, Düşünceler* kitabında 83 yıllık hayat öyküsünü anlatırken “İşte bu da benim mitim.” (2001, s. 23) cümlesini kullanır. Jung’un yolunu takip eden Campbell da insanın kolektif davranışlarını mitler aracılığı ile insanlığa sunar.

Campbell, kahramanın yola çıkışını *Prenses ve Kurbağa* masalından hareketle somutlaştırır. Yola çıkışın işareti ise ilk çağrıdır. İlk çağrı, bir dürtü olabileceği gibi bir işaret bir sembol de olabilmektedir. Prensesin topu kaybetmesi, topun kurbağanın olduğu havuza düşmesi, Campbell’a göre tesadüf değildir. Bu olay, maceraya başlangıcın ilk işaretidir. Kaza, kaderi yaşamının bir sonucudur. Kaza belirli bir sistematığın sonucudur. Kurbağa burada habercidir, maceraya başlangıcın habercisidir. Onun ortaya çıkışında hayat mecrasındaki ani dönüşüm ise çağrıdır. Haberci, kahramana ileride neler olup olmayacağı ihtimalini de aktarır. Onun bu yolculuk sırasında ölüp ölmeyeceğini de söyleyebilir. Bu önemli bir tarihi olayın gerçekleşeceğine yönelik bir bilgi, dinsel bir aydınlanma ya da mistik bir yorumla benliğin uyanması da olabilir (2013, s. 65). Çağrıyla birlikte olağan hayat son bulur. Eski davranışlar, alışkanlıklar, idealler yeterli gelmez, kahraman yeni normale alışmakta zorlanır. Bir eşiği aşma zamanı bu evrede gerçekleşir.

Sır adlı öyküde, eserin başkışisi tarafından birinci şahıs ağzıyla aktarılan olaylarda haberci Efendi’dir. Habercinin getirdiği çağrının tipik zamanı gecenin bir vaktidir. Öykünün başlangıcı habercinin çağrısı ile başlar: “Gecenin bir vaktinde kapı çalındı, gidip açtım. Karşımda Efendim duruyordu. Yüzünün nurundan etrafa aydınlık saçılıyordu.” (Kutlu, 2022, s. 7). Gecenin bir vaktinde gelen Efendi’nin normal bir ziyaret için gelmediği, yolculuğun başlaması gerektiği ve seçilmişin kendisinin olduğu haberi verilecektir. Sıradan bir günde, oğluyla pancar ektiği tarlasını sulama telaşı içinde olan kahramanın pancar sulama işini herhangi bir sorun çıkmadan bitirdikten sonraki mutluluğu görülür. “Oğlanı tarlanın alt başına yolladım, velâ havle velâ kuvvete deyip ben de çöküm karaağacın dibine. Zaten dizimde fer tükenmiş. Tabakayı çıkarıp bir tütün

sardım. Oğlan aşağıdan bağırdı... Su kavuştu, tamamdır dedi... Ferahlayıp ci-garayı fosurdattım..." (Kutlu, 2022, s. 8). Campbell, kahramanın yola çıkışın-daki zamanı fırtına öncesi sessizlik gibi aktarır. O, bu yolculuğun başlangıcını Grimm Kardeşler'in yazdığı *Kurbağa ve Prens* adlı masalla örneklendirir (2013, s. 65). *Sır* öyküsünde de başkişi için normal ve günlük tarla işlerinin yapıldığı ve bu işi bitirdikten sonraki ruhsal ve bedensel rahatlık göze çarpar.

Campbell'a göre habercinin haberleri, yaşamak ya da belli yaşantılardan sonra ölmek, önemli tarihsel bir olaya çağrı, dinsel bir görev ya da aydınlanma olabilir (2013, s. 65). *Sır* öyküsünde Efendi'nin beklenmedik bir zamandaki zi-yareti kahramanın olağan hayat akışını alt üst eder. Efendi'nin yanındaki ih-vandan biri Efendi'nin kendisiyle mahrem konuşacağı ifadesini kullandıktan sonra bu söylem kahramanın heyecanını on kat arttırır. Kahraman ile haberci-nin mahremiyeti büyük önem taşır. Habercinin söyledikleri hayati öneme sa-hiptir. Efendi, mahrem görüşmelerinden sonra ihvanı çağırır. Sabah ezanı vak-tinde "Benden sonra posta işte bu gördüğünüz zat oturmuştur. Ferman..." (Kutlu, 2022, s. 10) diyerek tartışılmaz çağrısını iki müridine duyurur. Bu ka-rardan vazgeçmek olanaksızdır.

Öykünün kahramanı bu ünvanın ağırlığı konusunda kendisine güvenme-mektedir: "Kurbanın olayım Efendim, bu fakire kızmayın bu ağır bir hizmettir beni bağışlayın. N'olur... Ben bir fukara köylüyüm. Ne ilmim var, ne hikme-tim... İki sözü bir araya getirmeye gücüm yetmez... Beni bundan azat edin.." (Kutlu, 2022, s. 10) dese de Efendi iki hatırı sayılır ihvana "Şahit olun ve usu-lünce biat edin" (Kutlu, 2022, s. 10) ifadesi kahramanın yolculuğunu kesin hâle getirir. Campbell, kahramanın yolculuğunun reddedilmesinin felaketle sonuç-lanacağını söyler. Gerçek yaşamda bazen, mit ve masallarda sıklıkla çağrıya ce-vap verilmemesi macerayı olumsuzla çevirir. Çağrıya cevap verilmeyip, çağrı reddedilirse olumlu eylem gücü kaybedilir. Kahramanın "çiçeklenen dünyası kuru taşlar çölü olur ve yaşamı anlamsız hale gelir." (2013, s. 73). *Sır*'da, Efendi bu kutsal görevi verdikten sonra haftasına varmadan yüzü solar, etrafına veda eder ve yaşamını yitirir. Onun hayatını yitirmesi ruh gücünün kahramana geç-tiğini rüyalar aracılığı ile gösterir. Öyküde bu güç, rüyalarda görünen Efendi'nin yönlendirme mesajlarıdır.

Yolculukta her son bir başlangıcı beraberinde getirir. Efendî'nin ölümü, ır-gat olan ve kendi mütevazı dünyasında yaşamını sürdüren kahramanın yolculuğu için gereklidir. Ancak bunun kolay olmayacağını Efendî'nin ölümü haber verir. Çünkü takip edilen bilge adam, sorumluluğu kahramana yükleyip yaşamını yitirmiştir. Kahraman, bu yolculukta her ne kadar çevresinde müritler varsa da tek başınadır. Kahramanın teklik sıfatı da manidârdır. Çünkü bu yol kalabalıklar içinde yalnızlığı gerektirir. İnsanoğlunun ilk yolculuğu da yalnızken başlar. Anne karnından kopuş ve dünyaya geliş yalnız verilen bir mücadeledir. Dolayısı ile kahramanın yolculuğu da yalnız olmalıdır.

Campbell'ın "Yola Çıkış" kurgusunun alt bölümlerinden birinde "Doğüstü Yardım" başlıklı bir kısım yer alır (2013, s. 83). Bu "Doğüstü Yardım" bölümünde çağrışı reddetmemiş kahramanlara bazen küçük somut tılsımlar bazen rüyalar bazen de kalpten gelen sesler yardım eder (2013, s. 83). *Sır* öyküsünde çağrı kabul edildikten sonra kasabadan kente yolculuk için bir yardım, bir işaret kahraman tarafından istenir. O gece Efendî'sinden bir himmet bekleyen kahramanın gece rüyasında beklenen ses fısıldanır. "İmtihândır, kabul edesin." (Kutlu, 2022, s. 16). Bu icazetten sonra sabah kahramanın kalbi, sükûn içinde uyanır ve o, çetin maceralar yaşayacağı yolculuğa karar verir. Artık köyden ayrılacaktır.

Freud, bütün kaygı anlarını anne karnından ayrılıştaki kaygıya bağlar. Kişinin bilinçaltı yapısı anne karnından itibaren şekillenir. Campbell, bu bağlamda Freud'a katılır ve ayrılışların olması gerektiği ve kaygının da olağan olduğu vurgulanır. Nitekim Adem Peygamber, dünyaya gönderilirken kopuş sancılı olsa da yolculuk için ayrılış şart, kaygı ise olağandır (2013, s. 66). *Sır* adlı öyküde ayrılış, başkışının ailesi ve çocuklarıyla huzurlu bir hayat yaşarken mensubu olduğu tarikatın lideri durumuna getirilmesidir. Başkışının ailesiyle yaşadığı mekân ve o mekânın şartları anne karnı, onun efendisinin yerine geçmesi de dünyaya geliş ile ilişkilendirilebilir. Başkışının hayatı asıl bu görevden sonra anlam kazanır. İlk çağrıdan sonra aksiyonla dolu olacak hayatı, doğasına uygun bir şekilde yaşamaya başlar.

1.2. Erginlenme Evresi

Erginlenme dönemi, bireyin çağrıya cevap vermesinden sonra yolculuğu ve bu yolculukta edindiği deneyimlerle ilgilidir. Bu evrede kişi ne istediğini bilir. Sarıçiçek, erginlenme dönemini “kahramanın benlik gelişimini tamamladığı yola çıkış evresinden sonra ulaştığı kendilik gerçekleştirme; bireyleşme, bütün yönleriyle kendini tanıma ve kabullenerek belli bir olgunluğa erişme sürecidir.” (2020, s. 136) şeklinde yorumlar. Erginlemenin birinci aşaması sınavlar yoludur. Kahraman eşiği aştıktan sonra yolculuk başlar. Bu macerada belirsiz biçimlerin düş dünyasında ilerlemesi söz konusudur. Bu yolculukta sıkıntılar, zorluklar, işkenceler; aksiyon ve mucizeler vardır. Kahraman, bu aşamada birilerinden yardım almak isteyebilir. Bu yardım genellikle doğüstü güçler, gizli araçlar ve ilhamlardır.

Campbell, erginleme döneminde ilkin kaygıya değinir ve bunu bir düşünce örneklendirir. On altı yaşında bir kız düşünce “dar bir köprüden geçiyorum.” (2013, s. 120) der. Bu dar köprü aslında anne rahminden çıkış kanalıdır. Huzurlu olan bir bölgeden yolculuğa başlandıktan sonra kaygı ve endişe artar. İşte bu endişe ve kaygının ilk örneği, anne rahminden kopuş ve dış dünyaya geliştir. *Sır* öyküsünün başkışisi de ilkin habercinin çağrısıyla anne karnı huzuru veren mütevazı hayatından ayrılarak kendini kaygı, korku ve endişelerin olduğu bir yerde bulur. Sınavlar yolunun ilk zorluğunda dıştan gelen sıkıntılara göğüs germeye başlar. Efendi, emanetini başkışiye verdikten sonra yaşadığı ev müritlerle dolar. Misafirlerin gidiş gelişi çoğalır ve onlara geniş bir mekân tahsis etmek gerekir. Bu ihtiyaç üzerine ihvan akın akın gelip başkışinin köydeki evinin yanına geniş bir misafirhane yapar. “Elde adam çoktur ve kimisi dost iken kimi düşmandır. Dost görünen düşmanlar dahi vardır. Ve baştan denilmiş ki insanoğlundaki türlü türlü haller olur, meğer biz bu yanda uğraşa duralım diğer yanlarda fitne bin başından birkaçını çıkarmış sağa sola sataşır imiş.” (Kutlu, 2022, s. 13). Bu durum, mücadelenin başlangıcını oluşturur. Kahramanın dönüşüne kadar sürecek bir imtihan olduğu görülür.

Sınavlar beldesinde ilk yola çıkış üyeliğe kabul heyecanıdır. Kahraman artık zorluklarla karşılaşacaktır. Şimdi ejderhalar öldürülecek ve tuzaklarla dolu engeller aşılabacaktır. Karşı konulmaz heyecanlar ve olağanüstü beldeye bakışlar gerçekleşecektir (Campbell, 2013, s. 125). Öyküde, tuzak kahramanın çağrıya

cevabından hemen sonra kurulmaya başlanır. Bu tuzaklar, Efendi'nin görevi bir rençbere vermesi üzerine duyulan kıskançlık, daha sade olan bir kasabadan kente taşınmaya zorlanması, tarikatın sağladığı nimetlere kapılma ihtimali şeklinde sıralanabilir. İhvanın ileri gelenleri niçin bu kutsal görevin bir köylü rençbere verildiği ile ilgili öfkeye kapılırlar. Kahramana karşı yersiz eleştirilerde bulunurlar. Kahraman da bu eleştirileri karşılamaya kalkışır, o da kendi yanında onların yaklaşımlarını eleştirir: "Güya ki bizim tekkemize uzaklardan giyininip kuşanıp ve keselerine hayli akça koyup ve Mercedes denilen arabaları ile gece gündüz demeyip sürüp gelen ve geldiğinde ne ise de ayrılıp gittiğinde yüzün asıp: 'Perişanlık diz boyudur... Hizmetler yerli yerince değildir..'" (Kutlu, 2022, s. 13) cümleleriyle ona karşı girişilen savaşa cevap verir. Kahramanın ihvanın ileri gelenlerine yönelik bu eleştirisi aynı zamanda bazı cemaat ve tarikatlara bir göndermedir. Bazı dinî grupların bolluk içinde yaşadığı ama müritlerin sefil bir hayat sürdüğü gerçeği eleştirilir. Kahraman burada haksızlık, iftira ve engellemelere karşı mücadele içindedir. Erginlenmenin gereklerinden biri de mücadele ruhudur.

"Sınavlar Yolu", kahramanın erginlenme döneminin olmazsa olmazıdır. Kahraman'ın mutlak dönüşü için sınavlar yolunu geçmesi gerekir. *Sır* öyküsünün kahramanının mücadelesi, ihvanın baskısı ile farklı bir boyut kazanır. İhvan onun şehre taşınmasını ister. Mekân değiştirmek neredeyse Efendi'nin liderlik mirasını almaktan daha zor gelir. Şehre taşınmaya razı olan kahraman, cemaatin zenginliği karşısında şaşakalır ancak bu durumu da içten içe kabullenemez:

Sanki ayağı çarıklı, yüzü yanık köylülerden biri değil de samur kürklü bir şehzade imişiz gibi bizi koltuklayıp Mercedes arabalara bindirerek şehir yerinde inşa ettikleri tekkeye indirdiler. Yahu siz bu kadar parayı helalinden nasıl ve ne yoldan kazandınız da bu tekke binasının duvarına döşemesine sıvadınız. Yerler silme halı... ayağını basacak olsan içine gömülecek. Duvarlar kaplama tahta. Abdest mahalleri mermerin en iyisinden, zikre ayrılan odanın bir ucundan öteki ucu neredeyse görünmüyor. Görmemişlik zor zanaat (Kutlu, 2022, s. 17).

Kahraman, burada bulunduğu topluluğa karşı ruhsal mücadele vermektedir. Onların savundukları ile yaptıkları arasında tezat görmektedir. Bu da kahramanı endişelendirmekte ve onu yeni arayışlara itmektir. Kahramanın arayışı gruptan kurtulma arayışı değil, aksine kendi iç yolculuğudur. Kahraman

burada dinî ve sosyolojik bir eleştiride bulunur. Normalde dinî argümanlarla yola çıkanların maddi dünyanın görkemi, büyüğü ve lüksünden uzak durması, daha mütevazı bir hayatı tercih etmesi gerekir. Özellikle burada dile getirilen araba markasının söylenmesi, söz konusu dinî yapının maddi ihtiyaçlarının niteliği konusunda, inandıkları değerlere ne denli ters düştükleri ile ilgili mesaj verilme istenir.

Kahraman ve ailesi onlara sunulan bu nimetler karşısında daha fazla dayanamaz ve bu nimetlerden faydalanırlar. Bu durumdan derin rahatsızlık duyan kahraman, Efendi'den sürekli bir himmet ya da işaret bekler. Campbell'ın ifadesiyle babanın hoşgörüsüne sığınır. Campbell, erginlenme döneminde kahramanın yolculuğunu tamamlaması için Tanrı ya da kurtarıcı olan babayla ters düşülmemesi gerektiğini ifade eder. Babadan medet umulur. Başta baba her ne kadar Freud'un tezinden yola çıkıldığında rakip olarak görülse de "babanın gönlü alınmalı"dır (2013, s. 144).

Sır'da babayı temsil eden Efendi'dir. Efendi, ölmüş olsa dahi onun ruhundan gelecek olan mesaja göre kahraman bir yol çizecektir. İlk mesaj rüya yoluyla aktarılır. Rüyasında Muaviye olan kahraman, Şam'da İslam devletinin ilk sarayını yaptırır. Bu sırada Ebûzer-i Gıfari, kahraman ile sarayı gezmektedir. Saray'ın şatafatını gören Ebûzer, dik ve sert bir sesle; "Bu sarayı halkın parası ile yaptırıyorsan bil ki bu bir zulümdür... Yok kendi paran ile yaptırıyorsan bil ki bu da israftır..." (Kutlu, 2022, s. 18) sözlerini sarf eder, o esnada kahraman kan ter içinde uyanır. Eşi kalkıp onun çamaşırlarını değiştirir. Belli bir süre sonra kafasını yastığa bırakıp tekrar uyuduktan sonra bu kez rüyasına Efendi gelir. Bu Efendi'nin içsel çatışmasının bilinçaltına yansımasıdır (Kartal, 2023, s. 261). Efendi, kahramanın yolculuk mecrasını netleştirir: "Hz. Ebûzer-i Gıfari haklıdır, amma ben de haklıyım. Köyde eskinin insanlarına eski usul üzere hizmet etmek kolay, zor olan fitnenin fink attığı bu şehir yerlerinin yeni insanlarına mürşit olabilmektir. Bakalım el mi yaman, bey mi yaman." (Kutlu, 2022, s. 19) der. Kahraman, sınavın ne denli zor olduğunu bu sözlerle anlar. Onun şehirde kalıp davayı sürdürmek için mücadele etmesi gerektiği mesajı "baba" tarafından kendisine aktarılır.

Öyküde kahramanın geri dönmesi nerdeyse imkânsızdır. Çünkü burada babanın gazabı da söz konusudur. Kahraman, Efendi ile ters düşmemek için bu

kararı almıştır. Aksi hâlde babaya karşı gelmek kötülükleri beraberinde getirecektir. Görünmeyen bir baba da Tanrı'dır. Din eksenli bir yolculuk olduğu için yolculukta başarısızlık gerçekleşirse Tanrı'nın da gazabı söz konusudur. Bu mücadelede hem Tanrı hem de Efendi'den manevi güç alan kahraman, çetin yollara bu motivasyonla girmektedir.

Erginlenme yolunda kahraman artık tanınmıştır. İnsanlar yaptıkları ve yapacakları işlerini kahramana sorarlar. Bu, bir ailenin mahrem konusundan parasal konulara kadar çeşitli mevzularda icazet istenmesiyle ilgilidir. Kahraman, bu konularda yardım ve tavsiye isteyenlerin hepsine görüşlerini beyan eder. İşler siyasi partilere destek vermeye kadar gider. İhvanın ileri gelenleri destek vermek istedikleri partinin başkan adayını ve yardımcılarını kahramanın elini öpüp hayır duasını alması için davet ederler. Yolculuğun mecrası o anda değişir:

O gece bu partinin başkanı birkaç adamı ile birlikte gelip beni ziyaret edecekti. Şöyle çıkıp bir tekkeyi dolaşverdim. Tıpkı Hz. Muaviye ile Hz. Ebûzer-i Gıfârî'nin sarayı dolaştıkları gibi. Bir hazırlık bir hazırlık dersin cennetten haber gelecek. Bir boy aynasında kendimi gördüm. Sarıklı, cübbeli, sakallı, heybetli bir adam. Lakin artık gün görmemekten olacak çehresi iyice beyazlaşmış, yanakları pembeleşmiş. Ellerime baktım tombul tombul olmuş. Aynada bakarken kendime, nasıl fütihat olmuş ki kalbimin içini de görüverdim. Orada ne gördüm, onu burada söyleyemem. Hal ehli bilir. Cübbemi çıkardım, yavaşça sarığımı yere koydum. Tekkeden çıkıverdim (Kutlu, 2022, s. 22).

Bu olayın ardından ihvan tarafından kahramanın sır olduğunu söyleyip kerametleri sıralanır. Bu sır olayı, kitaplara konu olur. Joseph Campbell, erginlenme döneminin sonuna doğru kahramanın Tanrılaştırıldığını söyler. Campbell, Buddha'yı örnek vererek "korkuların ötesine geçerek ulaşılan Tanrısal halin bir modeli" şeklinde Tanrısallaşan insanı örneklendirir (2013, s. 170). *Sır*'da kahramanın bir anda ortadan kaybolup sır olması, onun gizli güçlere sahip olduğuna işaretler. Tanrısallaşan insan, halk arasında nasıl dilden dile dolaşırsa kahramanın da sır olması halk arasında dilden dile dolaşmaktadır (Kutlu, 2022, s. 22). "*Sır*" ifadesi halk arasında gizemli bir sözcüktür. Bilinmeyen, her zaman birilerini arkasından sürükler. Bilinmeyenlerin en çok olduğu alanlardan biri

de dindir. Öykünün kahramanı özellikle dine mensup bir grubun lideri olduğundan sırlarla örülü bir yaşam sürdürdüğü kaçınılmazdır.

Campbell'in erginlenme döneminin bir aşaması olan "tanrılaştırma" da kahramana olağanüstü özellikler yüklenir (2013, s. 170). Erginlenme döneminde yolculuğunun sonuna doğru yaklaşan öykünün kahramanı Efendi'sine yüklenen misyon gibi kendisi de ulaşılması güç bir mertebeye erişir. Kahramanın sırta kadem basması müritler tarafından mutlulukla karşılanır. Kahraman, amaca hizmet etmiş yolculuğunu kaybolarak tamamlamıştır. Tasavvuf şeyhlerine addedilen olağanüstü hâller kahramanda da bulunur. Birçok insanın maddi, manevi ve mahrem sıkıntılarını gidermede ruhsal ve mistik destek sağlayan kahraman, müritler tarafından çok sevilmiş ve sır olmasına birçok anlam yüklenmiştir.

Öykünün "Aramakla Bulunmaz" adlı başlığında gençlik ve evliliğin ilk yıllarında içki ve başıboşluk hayatı yaşayan bir genci telkin ve muhabbet yoluyla etkileyen kahraman, o gencin hayatını bütünüyle değiştirmiş aileye, topluma ve dine daha uyumlu biri hâline dönüştürmüştür (Kutlu, 2022, s. 54). Bazı etik ve toplumsal ilkelere uymayan bir kişiyi ehlileştirip topluma kazandırmak herkesin yapabileceği bir iş olmadığından kahramana farklı bir gözle bakılır.

"Her Ne Var Âlemde" adlı bölümünde, kahramanın müritlerinden biri olan bir akademisyenin gizem dolu serüveni dile getirilir. Çok sayıda makalesi, bildirisi, kitabı olan bu akademisyenle sohbet eden kahraman, sohbetin sonunda "Önce kitaplarınızı suya atın sonra buraya gelin." (Kutlu, 2022, s. 44) cümlesiyle akademisyeni şoka uğratar. Bu ifade başta akademisyene ne kadar anlamsız ve saçma gelse de zamanla bu teklif onun bütün dünyasını etkiler. Onca zaman, emek, harcanan paranın bir çırpıda bir kenara bırakılması kolay değildir:

Bunları ben buldum, ben yazdım diye gönenirdim. Meslektaşlarım arasında yek parmak üste çıkardım. İmrenirlerdi bana, öyle sanırdım. Parlak bir kariyerim oldu. Kariyerim. Hep beraber gülümseyelim. Kaç para eder? Yazılanlar nereye gidiyor? Müşterisi olmayan bir meta mı üretiyorum. Bunca etüt, bunca fiş, bunca emek. Çoktandır sanki kendim yazıp kendim okuyorum. Deniz bitti... Belki de Efendi bana kitaptan ötesini gösterecek... (Kutlu, 2022, s. 51).

İlim tahsil eden ve bunlarla övünen akademisyen, bütün benliğini saran Efendi'nin çağrısına cevap verecektir. Bunun için zamanla fikirleri olgunlaşır. Yapılan çalışmalardan vazgeçme zamanı gelir. "Martı uçuşan kâğıtlara şaşkın şaşkın bakıyor.. İşte kitaplarını suya attı. Efendi'nin dediğini yaptı." (Kutlu, 2022, s. 54). Bu akademisyen için büyük bir vazgeçişdir. Ancak hikâyede bu vazgeçiş yeni bir başlangıcı beraberinde getirecektir mesajı verilmek istenir.

Kahraman, erginlenme döneminde, başka figürlerce takdir edilir. Ona, kimi düşmanca yaklaşım yolculuğunu başarısızlığa uğratmaya çalışırken kimi onu destekler ve yolculuğun başarıya ulaşmasını sağlar. Erginlenme döneminde, kahraman için atfedilen "tanrılaştırma" yaklaşımını da öykünün yukarıda aktardığımız bölümlerinden görmek mümkündür. Alkol düşkünü olup ailesinden uzak bir hayat geçirmeyi alışkanlık eden birisi ile hayatını ilmî ve akademik çalışmalara adanmış kariyer ve ünvan sahibi birinin bu hayatlarından vazgeçip kahramanın sözüne uygun hareket etmeleri bu yaklaşımın açık delilleridir. David Adams Leeming'e göre tanrılaştırma, ilahlaşma miti, kahramanın yolculuğunun mantıklı sonudur. Yaşam döngüsünde farklı bir yere koyulan kahraman, insanların nezdinde onaylanır ve daimi bir yer elde eder (2020, s. 382). Halkın ve ihvanın nezdinde onaylanan kahraman, birey ve toplumdaki istenmeyen davranışları onarmak ile yükümlenmiştir. İnsanlar planlarını onaylatmak ve sorunlarının çözümü için kahramanı hayatlarının manevi danışmanı hâline getirirler. Bu da onun insanların manevi dünyasında kutsal bir yere oturduğunu gösterir.

1.3. Dönüş Zamanı

Bir kahraman, maceraya başlamışsa ister erkek olsun ister kadın olsun erginlenme döneminden güçlü çıkıp yolculuğunu tamamlamak zorundadır. Macera, erginlenme döneminde kahramanı tecrübe ve güç yönünden değiştirir. Yaşamı değişen kahramanın dönüşü de şarttır. Kahraman, erginlenme dönemini zaferle tamamlayıp toplumun yeniden yapılandırılması için dünyaya dönmekle görevlendirilirse efendisinin doğaüstü tüm güçleriyle desteklenir. Bazı dönüşlerde, kahramanın geri dönüşünü uygun bulmayan Tanrı ve şeytanlarca kahramanın dönüşü zorlaşır. Dönüşte, kahraman daha hareketli bir macera içine girer ve kurtulma mucizeleriyle bir olaylar dizisi oluşabilir. Bu kur-

tuluş bazen de kahramanın yola çıktığı dünyadan da gelebilir. Kahraman, erginlenme dönemini başarıyla geçip engelleri aşmış ancak dünyaya dönüş yolu bulamamışsa dünyadan ona yardım gelecektir (Campbell, 2013, s. 235). Kahraman, her şeyden önce yola çıkış amacına hizmet etmelidir. Bu amaçlardan biri de verilen ya da üstlenilen görevi başarıyla yerine getirmesi ve geri dönmesidir.

Sır'ın "Cüz Gülü" bölümünde kahramanın dönüşü ele alınmıştır. Efendi'nin kendisine tevdi ettiği liderlik vazifesini kabul edip yola çıkan, bu yolculuk sırasında birçok psikolojik saldırıyla karşılaşan ve o sakin köy yaşantısından şehir kalabalığına göç etmek zorunda kalan kahraman, şehirde birçok farklı meslek grubundaki insanla karşılaşmış, onlara kimi zaman kurtuluş reçetesi sunmuştur. "Şeyhin sırroluşu ve yeniden ortaya çıkışı tasavvuf anlayışının biçimlendirdiği sembolik bir anlatımla" (Coşkun, 2020, s. 107) aktarılır. Sonunda bir gün verdiği bir kararla sırra kadem basan kahramanın dönüşü gerçekleşir. Dönüş yolunda bir çocuk ve bir değirmenle karşılaşan kahramanı bazı bilmececeler bekliyordur:

Birinci çocuk bir değirmen kurmuştu.

Parmak kalınlığındaki suyu oluğa bağlamıştı. Su oluğa dökülürken çer çöp pervaneyi döndürüyor, pervaneden sıçrayan damlacıklar kirpiklerine dokunuyordu.

Sonra çamurdan bir eşek yaptı. Eşeğin üzerine bir susam tanesi koydu. Bu ne dedim, bu dedi ihtiyar adamın eşeği. Ya üzerindeki susam? Yanaklarını çukurlaştırıp beyaz dişleri ile güldü. O da buğday çuvalı dedi. Gözlerinden yayılan sevinç parıltısı başımı döndürmüştü. Ama ihtiyar adamı göremiyorum dedim. Gülüşü minnacık billur kırıntısı kahkahaya dönüştü. Etrafına bakındı, bana sezdirmeden bir parmak çamur kaptı. Ellerini arkasına sakladı. Sonra eşeğin ardına bir küçümen çamur dikti. İşteee, bu da ihtiyar amca deyip yüzüme baktı.

O küçümen balçık parçasının içinde bir insan gizli olduğunu ima ediyordu (Kutlu, 2022, s. 85).

Kahraman, yola çıktığı zamanı ve erginlenme dönemini dönüş yolunda anlamlandırır. Çocuğun yaptığı değirmene baka baka düşündükten sonra o değirmen, kahramana dönüş yolunun kapılarını açar. Çocuğun hayal dünyasının

içine giren kahraman, paçalarını sıvayarak değirmeni besleyen suyun içerisine girer. Birçok çiçeğin rayihası içinde kalan kahraman, değirmenin içine girerek çocukla birlikte ihtiyarın buğdaylarını öğütmeye başlar. “Çocukla birlikte değirmene girdik. İhtiyarın buğdayını öğütmeye başladık. Taşlar arasına düşen her buğday tanesi, bize dünyada başından geçen kısacık macerayı anlatıyordu.” (Kutlu, 2022, s. 86). Yazar, burada dünyayı değirmene ve insanın yaşadığı her bir olayı buğday tanesine benzeterek eşya ve yaşam arasında bir analogi kurmaktadır. Kahraman, bu benzetmeler arasında yaptığı yolculuğu anlamlandırmaya çalışır.

Campbell, bir röportajında eylemi iki tür olarak adlandırır: Birincisi fiziksel eylemdir ve burada kahraman bir savaş sırasında bir kahramanlık gösterir yahut hayat kurtarır. İkincisi ise ruhsal eylemdir. Burada ise anormal bir ruhsal deneyimden geçen kahraman, bir mesaj alır ve geri dönüş gerçekleşir (Campbell - Moyers, 2022, s. 163). *Sır'*da erginlenme döneminde tanrısal bir mesajla geri dönüş gerçekleşir. Kahraman, dönüş yolunda yola çıkış ve erginlenme döneminde yaşadıklarını bir bir anlatmaya başlar:

Etrafımı kesret halkası almış, kalabalıklar ağzımın içine bakar olmuştu. Güneşin göğsümün kıllarına nakşettiği beyazlık, atlas u dibalar altında kirli sarıya evrilmişti. Bu ne tombul ve parlak yüz. Bu hanumeli parmaklar benim mi acaba? Ya bu seksen okkalık vücut! ...

Değirmene kelebekler, tarla fareleri, nazlı üveyikler, çilekeş yük katırları, dul-karı yetimleri, seferberlik kalıntıları, kabına sığmayan delikanlılar, yanakları güz alması gelinler, borçlular- alacaklılar, iyimsenler- kötümserler, hastalar-sağlar, hırlılar-hırsızlar girip çıkıyordu.

Çocuğun izni ile sağları bırakıp hastaları, işleri yolunda gitmeyenleri, yüzleri bir gün olsun gülmeyenler, hırsızları, ipsiz sapsızları, kenarda köşede kalmışları, yıldızı kaymış küskünleri ben karşıladım.

Yük altına girdim, dert dinledim, gözyaşı sildim, ayak kiri temizledim, naz çektim... (Kutlu, 2022, s. 87).

Bütün bu yaşadıklarını birinci çocuğa anlatan kahraman, çocuk tarafından bir tutam çamurla ödüllendirilir. Çamur burada bir semboldür. Dinî inanca

göre insanın topraktan geldiği ve çamura benzer bir maddeden yaratıldığı mesajı da satır arasında verilir. Aynı zamanda çamur insanın nereden geldiğini unutmamasına dair de bir simgedir. Bencillik ve kibrin bir tarafa bırakılması için hatırlatılan bir maddedir çamur. Çamur, kahramana verilen değerli bir ödüldür. Kahraman, manevi güçlerle desteklenmektedir. Campbell, zafere ulaşan kahraman görevini başarıyla yerine getirirse efendisinin tüm güçleriyle desteklendiğini söyler. Bu durumu “Büyülü Kaçış” başlığı altında verir (2013, s. 225). Hikâyeye baktığımızda Efendi'nin çoğu tılsım ve kudretinin kahramana geçtiği görülür. Kahraman, erginlenme dönemini başarıyla geçtikten sonra sırra erer ve maddi dünyanın ötesini kavrar. Kahramanın yukarıda verilen bütün bu sıkıntıların üstesinden gelip görevini başarıyla yerine getirdiği iması büyümlü kaçış için bir sebeptir.

Campbell, dönüş yolunda karşılaşılan bir eşikten de bahseder. Nasıl ki kahramanın yola çıkış zamanda aşması gereken bir eşik var ise aynı şekilde dönüşte de bir eşikin aşılması gerekmektedir (2013, s. 245). *Sır*'da kahramanın dönüş eşığı, “Cüz Gülü” bölümünde dönüş yolunda karşılaştığı çocukların sorduğu sorular ve akabinde verilen mesajlardır. Birinci çocuğun dünya hayatını bir değirmene benzetip ne öğütülürse onun yenileceği ve ondan oluşacağı mesajı, ikinci çocuğun doğadaki nebatatın anlamı ve amacını anlama, onları dinleme ve iletişime geçme ile ilgili telkinleri aktarır. Üçüncü çocuk ise Kahraman'a idealize edilmiş bir şehir düzeni nasıl olmalı, onu gösterir:

Sokaklarda ne bekçi vardı, ne asker. Hiçbir evin kapısı kilitlenmemişti. Gece gündüz ahalinin üzerine rahmet yağıyordu. Her mahalle bir mektep, her fert talebe idi. Bilenler bilmeyenlerden mesul, güçlüler zayıflardan sorumlu idi. Hastalar hastalıkları için üzülüyor, sağlar sağlık sebebi ile kasıla kasıla gezinmiyordu. İnsanların elinde para, mektupların üzerinde pul yoktu. Kimse amir değildi ve memur da yoktu (Kutlu, 2022, s. 90).

Kahramanın dönüş eşığı, bu üç çocukla karşılaşım onların yaptıklarını anlamlandırdıktan sonra çıktığı dünyadan yeniden kurduğu dünyaya dönmesidir. Sırra kadem basan kahraman, bu çocuklardan aldığı mesajdan sonra tekkesini ıssız bir dağ başına kurar. Kahraman, dönüş yolundaki bu eşikten sonra artık iki dünyanın ustası olmuştur. Campbell, iki dünya arasında ileri geri gidip gelme becerisini gerçekleştirene “İki Dünyanın Ustası” sıfatını kullanır (2013, s. 258). Çocukların balçıkla, çöple toprağa çizdikleri çizgilerle maddi dünyanın

altındaki manevi evreni anlamlandırmak ustalık gerektirir. Dolayısı ile kahraman iki dünyanın ustası sıfatını alabilir niteliktedir.

Campbell dönüş yolunun nihai durumunu ise “yaşama özgürlüğü” ifadesi ile adlandırır. “Mucizevi bir yolculuk ve bunun sonucundaki dönüşün ne gibi bir karşılığı vardır? Eylem dünyasındaki birey, sonsuzluk ilkesini yitirir çünkü yaptıkları için kaygılıdır. Ancak sonuçta bu yolculuk, bir görev uğruna yapılmıştır. Sonu ise tevekkül olmalıdır” (2013, s. 267). *Sır* öyküsünde kahraman, yaşama özgürlüğünü doğaya sığınmakta bulur (Kutlu, 2022, s. 90). O, yolculuğu layıkıyla yaptığına inanır, çocuklar üzerinden birçok mesaj verir. Kendisine verilen görevi iç huzuruyla sonuçlandırır. Dönüş yolunda bir diğer dikkat çeken nokta ise doğaya dönüştür. Kadim medeniyetlerin bütününde doğa dışı olarak gösterilir. Doğa, huzur yeri ve sığınılacak limandır. Carl Gustav Jung, belirlediği dört arketipinde doğanın dışılığı ve sığınılacak mekân olması üzerinde durur. Yeryüzü Jung tarafından bir fallusa benzetilerek insanla ayrılmaz bir bütün şeklinde yansıtılır (2013, s. 180). Mitolojiye bakıldığında doğa yine kutsal bir yere bırakılır. Yunan mitolojisinde doğayı “Gaia” temsil eder. Doğanın oluşumu Gaia tarafından gerçekleştirilir. Tanrılar da insanlar gibi Gaia tarafından var edilmiştir (Erhat, 2013, s. 115). Sadece Yunan mitleri doğayı ön planda tutmaz, bütün kadim medeniyet ve kültürler doğanın üstünlüğünü kabul edip zaman zaman ona sığınma ihtiyacı duyarlar. Türk mitolojisinde de bu böyledir. Yer, Su, Güneş ve Ay özellikle tapılacak unsurlar arasındadır. *Sır* öyküsünün kahramanı daha çok İslam mistisizminden yola çıkarak bir doğaya dönüş olayını gerçekleştirir.

Sonuç

Mitler, insanın kolektif bilinçdışının, bilincin ya da bilinçaltının davranışlarını somutlaştırmak için kullanılan bir araçtır. Sigmund Freud, Carl Gustav Jung, Erich Fromm kendi çalışmalarını temellendirirken başvuru kaynağı olarak mitleri ve kurguya dayalı yazı türlerini seçmişlerdir. Bu fikir adamlarından biri de Joseph Campbell’dir. Bir mitolojist olan Campbell, insan davranışlarını anlamlandırmada mitleri kullanır. Onun “monomit” olarak adlandırdığı fikir, geçmiş insan davranışlarını anlamada bir teori niteliği taşır. İnsanın mücadelelerle dolu yaşamı belli evrelerle kategorize edilir ve tecrübeler Campbell tara-

findan “kahramanın yolculuğu” şeklinde tanımlanır. Bir çağrıyla başlayan kahramanın yolculuğu eve dönüşle ya da dönememeye son bulur. Ancak asıl anlatılmak istenen dünya hayatının büyük bir macera ve mücadele yeri olduğudur. Yazar; Asya, Avrupa, Afrika, Amerika kıtasında bilinen mitleri örnek göstererek kahramanın sonsuz yolculuğunu oluşturur. Bu yolculuk yola çıkış, erginlenme ve dönüş başlıkları altında sunulur. Her bireyin potansiyel bir kahraman olduğu değerlendirilerek insanın birbirinden farklı yolculuk maceraları esere yansır. Yazar, bu monomit kuramını, potansiyel eşiklerini ele alarak ve kurgu çerçevesinde okura sunar. Bu kurgu sadece mitlerde değil, masal, roman, hikâye, tiyatro gibi metinlerde de incelenir. Mustafa Kutlu'nun *Sır* adlı öyküsü monomitin eşiklerini barındırması bakımından zengin bir eserdir.

Anadolu'nun bir kasabasında tarikat ehli olan, bağ bahçe ile uğraşan sıradan bir insanın, mensubu bulunduğu cemaatin liderinin yerini bu kişiye bırakmasıyla başlayan hikâye, samimi Anadolu halkının bir yansıması şeklinde okura sunulur. Bununla birlikte Anadolu insanın İslam'ın tasavvuf yönüne kıymet verdiği; yardımlaşma, hoşgörü, fedakârlık gibi yönleri de vurgulanır. Buna karşılık dinin şahsi menfaatlere, gündelik hesaplara, politikaya alet edilmesi de eleştirilen konular arasındadır. *Sır* öyküsünün kurgusu, gerçekte mistik sırlarla örülü bir dünyanın kapısını okura aralar. Bu mistisizm, Türk-İslam dünyasının kodlarını yansıtan tasavvufun bir yansımasıdır. *Sır* eserinin başkişisinin başından geçen olaylar, Joseph Campbell'ın monomit kuramının karakteristik özelliklerini barındırmaktadır. Üç bölüme ayrılan ve her bölüme özgü eşikler bulunan kuram, dünya yaşamındaki zorlukları ve atlatılması gereken engelleri ele alır. Tabi bu mücadele, yolculuğu tamamlamak için gereklidir.

Campbell, kahraman diye adlandırdığı başkişilerin ilk evresinin bir çağrı niteliğinde olması gerektiğini vurgular. *Sır*'daki kahramanın çağrısı da Efendi Hazretleri'nin onun cemaatin liderliğine geçmesini emrivaki yapmasıdır. Çağrıyla beraber sıradan geçen dünya yolculuğu yerini kahramanın sıra dışı yolculuğuna bırakır. İlk çağrıdan sonra Kahraman, Efendi'nin çağrısını reddetmek ister. Gün boyunca nasıl böyle bir yolculuğa çıkacağını düşünen kahraman, rüyasında ona verilen icazetle bu görevi kabul eder. Kahramanın buradaki doğaüstü yardımı rüyalardır. Rüya, atlanması gereken eşiklerin kaynaklarıdır. Kahramanın ilk eşik ise bulunduğu köyden kentte göç etme zaruretidir. Onun müritleri ve ihvan bulunduğu mevkini ulaşımı zor olduğunu ileri

sürerek Kahramanı kentte göçe zorlarlar. Bu durumda rüyasında Muaviye olan kahraman, Ebûzer-i Gifari'nin uyarıları ile uykudan uyanır, tekrar uykuya daldığında Efendi'den icazeti alır ve ilk eşiği aşma gerçekleşir. Campbell'ın kuramında ilk eşiğin aşılması gerekir aksi hâlde kahramanın sonsuz yolculuğu gerçekleşmez. Bu öyküde ilk eşik aşılır ve ardından "erginlenme" dönemine geçilir.

Erginlenmenin başlangıcı "sınavlar yolu" dur. Bu yolda iyi ve kötü birçok olayla karşılaşılması gerekmektedir. Yolculuk, bu tür sınavlarla anlam kazanır. Bu yolda kahramana tuzaklar kurulur, onun başarısız olması için bazı kötü güçler devreye girer. Bu güçler çoğu zaman başarısız olur. Bu başarı sadece kahramana ait değildir aynı zamanda doğüstü güçlerin yardımı da söz konusudur. *Sır*'da kahraman, erginleme döneminden önce doğüstü yardımcısı olan Efendi'nin fizikötesi nasihatleri ile planlar yapmaktadır. Aksi durumda kahraman, bu çetin ve mucizevi sınavlardan kalabilir. Campbell'ın erginlenme döneminde ortaya koyduğu başlıklardan biri de "Babanın Gönlünü Alma"dır. Baba, bazen Tanrı, bazen peygamber bazen de kişinin öz babasıdır. Kimi zaman babayla mücadele edildikten sonra ona boyun eğilir kimi zaman onun takdiri kazanılmaya çalışılır. Öyküde baba Efendi Hazretleri'dir. Kahraman, Efendi Hazretleri'nin rızasını kazanmak için birçok faaliyeti yürütmektedir. Bu sınav gönüllü girişilen bir serüvendir. Efendi'nin takdirini kazanmak ancak liderliğini yürüttüğü grubun selameti, itibarı ve etkisi ile mümkündür. Nitekim kahraman, bu konuda güvenilir kabul edilmiş ve bu mecrada isim yapmıştır. Erginlenme döneminin bir diğer basamağı olan "tanrılaştırma" evresinde kutsal sayılan varlık sınırlar âlemine göç eder. Onun amacı bilinmeyenden bilinene, iyiye hizmet etmek amacıyla yardım etmektedir. Tanrılaştırılan varlık, ayırım yapmadan tüm yaratıkları aydınlanmaya ulaştırmak ister. Bu konuda yaratılmışları yalnız bırakmayan kahraman dualara mazhar olur. *Sır* öyküsünde, kahramanın sır olup bilinmeyene yolculuğu Campbell'ın yolculuğun bu bölümünde öne sürdüğü olaylarla örtüşmektedir. İnsanlar kahramanın sırada kadem basmasını kulaktan kulağa yayarak onu kutsallaştırırlar. Birçok duada onun adını zikrederek ondan medet umarlar. Onun sır dolu yolculuğu, dilden dile dolaşır.

Campbell'ın yolculuğunun son basamağı "Dönüş" tür. Bu dönüş genellikle eve dönüş, aileye dönüş ya da macera dünyaya dışında gerçekleşmişse dünyaya

dönüş şeklindedir. Monomit kuramının tam çevrimi dönüşle gerçekleşir. Kahramanın yolculuğu amacına ancak bu şekilde hizmet eder. Dönüşün tam gerçekleşmesi kahramanın yolculuk hedefini elde etmesine bağlıdır. Bu ya bir tılsım ya bir altın post ya da uyuyan prensesi getirmek olabilir. *Sır*'da kahraman dönüşünü doğaya yapar. Doğanın içinden çıkan kahraman, bilgelik tılsımını karşılaştığı üç çocuk sayesinde elde ederek ıssız bir dağ başına tekkesini kurar.

Campbell'in monomit kuramı birçok kurgu üzerinde çalışılmıştır. Bazı türlerde onun bu kuramının bölümleri zengin bir şekilde bulunurken bazı eserlerde görülmez. Metafizik olaylarla örülü ve monomit kuramının üç ana başlığı olan "yola çıkış, erginlenme, dönüş" kısımlarını barındıran Mustafa Kutlu'nun *Sır* öyküsü, Anadolu'nun birçok değer ve kültürel zenginliğini konu edinir.

Kaynakça

- Andı, Fatih. "Red Cephesinin Neferleri: Mustafa Kutlu'da Modernleşmeye Direnişin Kahramanları". *Aynanın Sırrı Mustafa Kutlu*. 74-85. İstanbul: Armoni Nüans, 2012.
- Bulut, Ayhan. "Tüketim Kültürünün Gölgesinde Mustafa Kutlu'nun Sır İsimli Hikâyesine Dair Bazı Tespitler", *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6(4), (2022), 1148-1166.
- Campbell, Joseph. *İlkel Mitoloji- Tanrının Maskeleri*. çev. Kudret Emiroğlu. İstanbul: İmge Yayınları, 1995.
- Campbell, Joseph. *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. çev. Sabri Gürses. İstanbul: Kambalacı Yayınları, 2013.
- Campbell, Joseph. *Yaratıcı Mitoloj Tanrının Maskeleri*. çev. Kudret Emiroğlu. İstanbul: İmge Yayınları, 1990.
- Campbell, Joseph - Moyers, Bill. *Mitolojinin Gücü Kutsal Kitaplardan Hollywood Filmlerine Mitoloji Hikâyeler*. İstanbul: Mediat, 2022.
- Coşkun, Büşra. *Yol Metaforu Bağlamında Mustafa Kutlu ve Rasim Özdenören Hikâyesi*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Erhat, Azra. *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2013.

- Guin, Ursula K. Le. *Kadınlar, Rüyalalar, Ejderhalar*. İstanbul: Metis Yayınları, 2013.
- Hyman, Stanley Edgar. "Mit ve Mitsele Ritüel Yalkaşım". çev. Yelis Özay. *Milli Folklor* 18/69 (2006), 118-128.
- Jung, Carl Gustav. *Anılar, Düşler, Düşünceler*. çev. İris Kantemir. İstanbul: Can, 2001.
- Jung, Carl Gustav. *Dört Arketip*. çev. Zehra Aksu Yılmaz. İstanbul: Metis Yayınları, 2013.
- Kaplan, Mehmet. *Hikâye Tahlilleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2008.
- Kartal, Bahtı Gül. "Tasavvufî Bir Metnin Psikanalitik İncelemesi: Mustafa Kutlu 'Sır' Öyküsü". *Kesit Akademi Dergisi*, 9(37), (2023), 254-266.
- Kutlu, Mustafa. *Sır*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 30. Baskı., 2022.
- Leeming, David Adams. *Mitoloji Kahramanın Yolculuğu*. çev. Ilgın Yıldız. İstanbul: Say Yayınları, 2020.
- Lekesiz, Ömer. *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2000.
- Sarıççek, Mümtaz. *Modern Kahramanın Mitolojik Yolculuğu*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2020.
- Şengül, Mehmet Bakır. "Bir Göç Hikâyesi: Uzun Hikâye". *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Kültür Dünyası Özel Sayısı 2* (2017), 148-158.
- Tonga, Necati. *Hikâyeciliğimizdeki Zenginlik Mustafa Kutlu ve Yoksulluk İçimizde*. Ankara: Akçağ, 2005.
- Topçu, Nurettin. *Yarınki Türkiye*. İstanbul: Dergâh Yayınları. 2022
- Tosun, Necip. *Öykümüzün Kırk Kapısı*. İstanbul: Dedalus Kitap, 2018.
- Tosun, Necip. *Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2021.